

1. ΟΤΑΝ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΙΣ ΜΑΓΙΣΣΕΣ

Μέσο: ΤΑ ΝΕΑ_ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ

Ημ. Έκδοσης: . . .06/03/2021 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .06/03/2021

Σελίδα: 1

Ζιλ Μισλέ

Όταν η εξουσία φοβάται τις μάγισσες

Το «Κυνήγι των μαγισσών» του Γκόγια

Η μελέτη του γάλλου ιστορικού για το περίφημο κυνήγι των μαγισσών στη μεσαιωνική Ευρώπη – ως το 1730 – και οι αναπαραστάσεις στο συλλογικό ασυνείδητο

ΓΡΑΦΕΙ Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ Δ. ΔΡΑΚΟΝΤΑΙΔΗΣ

Ο Ζιλ Μισλέ (1789-1874) γεννήθηκε τη χρονιά της Γαλλικής Επανάστασης και πέθανε τέσσερα χρόνια μετά την αιματηρή ήττα της Κομμουνας του Παρισιού (1870). Εξέτισε την Τρομοκρατία της Επανάστασης, τη ναπολεόντεια περίοδο, τις επαναστάσεις του 1830 και του 1848, τη Δεύτερη Αυτοκρατορία του Ναπολέοντα Γ' (του «μικρού») που αμαύρωσε τη δόξα της Γαλλίας στον πόλεμο με την Πρωσία του Μπίσμαρκ, με κατάληξη την πανωλεθρία στο Σεντάν (1871). Αυτή η περίοδος πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων στη Γαλλία προσδιόρισε σε μεγάλο βαθμό νέες όσο και ανατρεπτικές ιδέες κρατικής συγκρότησης και εθνικής συνοχής στην Ευρώπη, οι οποίες εισέβαλαν στον 20ό αιώνα, έτσι ώστε ο 19ος να είναι χρονικά προσδιορισμένος από τον Έρικ Χομπσμπάουμι ως «ο μακρός αιώνας της Δύσης» (1789-1914), με ύστατο όριο του το ξέσπασμα του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σε όλη αυτή την περίοδο, το βάρος της ροής των γεγονότων, οι στροβιλισμοί τους και η πολυπλοκότητά τους εντός της Βιομηχανικής Επανάστασης, της αστικοποίησης, της κυριαρχίας του κεφαλαίου και της διεύρυνσης της αποικιοκρατικής ασυδοσίας, έφεραν στο φως την προσέγγιση της ιστορικής έρευνας ως εξέλιξη από μια μακρόχρονη αργόσυρτη παράδοση προς την επτακανόμην νεωτερικότητα, αν αυτός ο όρος μεταφέρει την έννοια της προόδου, του ορθολογισμού, της επιστήμης, της μετάβασης από τη γη και τη χειρωνακτική δουλειά της παραγωγής, στους καταναγκασμούς της εργασίας και στη διεκδίκηση δικαιωμάτων εκ μέρους ενός πολυπληθούς δυναμικού ανδρών και γυναικών για στοιχειώδεις εξασφαλίσεις επιβίωσης. Αν η νεωτερικότητα γίνει αντιληπτή ως μια διαρκής σταθερή αστάθεια συσσωρευμένης προόδου, τότε τίθεται το ερώτημα τι αφέθηκε πίσω και τι βρέθηκε μπροστά.

Αυτό το ερώτημα ως εξέλιξη συλλογικών νοοτροπιών απασχολεί τον Μισλέ. Γιος τυπογράφου, που, όπως έλεγε, «έμαθα να φτιάχνω βιβλία πριν αρχίσω να γράφω βιβλία», καθηγητής σε σχολείο, καθηγητής στην Εκδόση Νορμάλ του 1827, διευθυντής των Εθνικών Αρχείων και στη συνέχεια καθηγητής στη Σορβόνη, κάτοχος της έδρας Ιστορίας και Πολιτικής Φιλοσοφίας στο Κολέγιο της Γαλλίας, απολύεται από το καθεστώς του Ναπολέοντα Γ' το 1852, κάνει την έδρα του και εκδιώκεται από τα Εθνικά Αρχεία, υποστηρικτής πάντοτε της δημοκρατίας και, επιπλέον, ριζοσπάτης

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

1. ΟΤΑΝ Η ΕΞΟΥΣΙΑ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΙΣ ΜΑΓΙΣΣΕΣ

Μέσο: ΤΑ ΝΕΑ_ΒΙΒΛΙΟΔΡΟΜΙΟ

Ημ. Έκδοσης: . . .06/03/2021 Ημ. Αποδελτίωσης: . . .06/03/2021

Σελίδα: 2

Ο πίνακας «Dulle Griet» του David Rijckaert III, Kunsthistorisches Museum, Βιέννη

Ζιλ Μισιολέ Οταν η εξουσία φοβάται τις μάγισσες

→ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

εντός ενός ρομαντικού πολιτικού αγώνα πνευματικής ηθικής κατά εκκλησιαστικών και κοσμικών δογμάτων. Το 1830 είχε αρχίσει τη συγγραφή της πολυτόμου και ως τις μέρες μας αναγνωρισμένης «Ιστορίας της Γαλλίας», σε δεκαεννέα πολυσελίδους τόμους, καλύπτοντας δύο χιλιάδες χρόνια γεγονότων και ιδεών, από τις απαρχές της Γαλιτίας ως τα μεθεόρτια της Επανάστασης του 1789, έργο που ολοκληρώθηκε τριάντα χρόνια αργότερα. Η κεντρική ιδέα του συγγραφέα είναι πως ξεκινώντας από τις ρίζες της, διά του μιστού κατασκοτεινού Μεσαίωνα και της πάμφωτης Αναγέννησης που καταπολέμησε η νικηφόρα Αντιμεταρρύθμιση, η Γαλλία διέσχισε τους αιώνες με συνεχή και αδιάσπαστο βηματισμό, οδεύοντας προς το μεγαλείο του λαού της, το οποίο παραμένει πλήρες υποσχέσεων. Για την υποστήριξη των θέσεών του, οι οποίες αντικατοπτρίζουν και διευρύνουν τις εθνοκεντρικές Αναγέννησης που καταπολέμησε η νικηφόρα Αντιμεταρρύθμιση, η Γαλλία διέσχισε τους αιώνες με συνεχή και αδιάσπαστο βηματισμό, οδεύοντας προς το μεγαλείο του λαού της, το οποίο παραμένει πλήρες υποσχέσεων. Για την υποστήριξη των θέσεών του, οι οποίες αντικατοπτρίζουν και διευρύνουν τις εθνοκεντρικές

ως σήμερα να θεωρείται ο πατριάρχης της γαλλικής ιστοριογραφίας και ο πρόδρομος των ερευνών της καθημερινότητας της εθνικής ταυτότητας, προβαλλομένης ως μοντέλου ανθρωπισμού.

Συστήματα εξουσίας

«Η μάγισσα» αποτελεί ένα κεφάλαιο Ιστορίας, το οποίο θα μπορούσε να ενταχθεί στην «Ιστορία της Γαλλίας» ως κεντρικό κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο. Αντιμετωπίζοντας με βδελυγμία τον Μεσαίωνα και με περιφρόνηση τις κατασταλτικές ιδεοληψίες ως τα μέσα του 18ου αιώνα, ο Μισιολέ αναπτύσσει τη γυναικεία μαγεία ως παγανιστικά και ουσιαστικά αθώα και συλλογική θεραπευτική πρακτική σώματος και ψυχής, η οποία καταδιώκεται ανελέητα από την εξάλλη δογματική εκκλησιαστική εξουσία στα «μαύρα χρόνια» της μεσαιωνικής ιστορίας, για να καταλήξει μετά την Αναγέννηση και την επιβολή της

Ο ψυχρός άνεμος της παράλογης λογικής παγώνει τις ψυχές, αυτές τις «μάγισσες», τόσο γοπευτικές και ψυχωφελείς

Αντιμεταρρύθμισης σε μια κωδικοποίηση εξολοθρευσης, ενώ στο μεταξύ τα μαγικά, τα απόκρυφα και τα σατανικά έχουν μετατραπεί σε «σιστήμια» εξουσίας και συνενοχίες έναντι αντιπάλου και αλλοτρίωσης. Με αυτή τη λογική, το θέμα αναπτύσσεται σε δύο μέρη: το πρώτο καλύπτει το ένα τρίτο του έργου (εποχή σωτηριακής μάγευσης, θα λέγαμε, διά μυστικών εξαγνιστικών πράξεων), αφιερώνοντας τα υπόλοιπα δύο τρίτα στη λεπτομερή παρουσίαση και ανάλυση δογματικά κατοχυρωμένων εγκλημάτων εις βάρος μαγισσών (εποχή κατασταλτικής στρατηγικής λόγων και πράξεων), ως αντίθεση όσων αναπτύχθηκαν στο πρώτο μέρος.

Σε όλη αυτή τη διαδρομή, τα μοτίβα επαναλαμβάνονται: ασυδοσία της πολιτικής εξουσίας, ακαλίωτος θρησκευτικός φανατισμός που ενισχύεται και πολλαπλασιάζεται με τη συνδρομή των μοναστικών ταγμάτων (Ιησοφίτες, Δομινικανοί κ.λπ.), συστηματική θεομιθότητα της βίας (Ιερά Εξέταση, βασανιστήρια, αφορισμοί, Κατάλογος Απαγορευμένων Βιβλίων),

εκμετάλλευση του γυναικείου ψυχισμού με ταυτόχρονη έλξη προς τη γυναικεία ψυχή εντός μιας μόνιμης αμαρτωλής, πνευματικής και σαρκικής συνάντησης πόνου και δόνης, επειδή η μαγεία είναι γένους σατανικού και εκτυφλωτικού θηλυκού.

Η ελληνική έκδοση χαρακτηρίζεται από θαυμαστά μεταφραστικά δεινότητα (Εφη Κορομπλά), λαβαίνοντας υπόψη την ορμή του λόγου του πρωτοτύπου, την εννοιολογική πολυπλοκότητα της γαλλικής γλώσσας του 19ου αιώνα, τις αναφορές σε εκδόσεις εκείνης της εποχής, δυσεύρετες πια και κατά επαγγελματική συνείδηση υπενημιζόμενες με υποσημειώσεις και επεξηγήσεις. Η πολυσέλιδη εισαγωγή της Ανδρονίκης Διαλέτη, επίκουρης καθηγήτριας στο Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, αναλυτική, επιστημονικά προσδιορισμένη και απευθυνόμενη στον επαρκή αναγνώστη, αξιολογεί τη σημασία του έργου και υπογραμμίζει τη συμβολή του Μισιολέ στις έρευνες των νοοτροπιών της ευρωπαϊκής Δύσης. Σε αυτό το πεδίο, σκόπιμο να προσθέσουμε πως ο Μισιολέ είναι ο πρόδρομος της Σχολής των Αρχαίων (École des Annales), η οποία, με γνώμονα τη «μακρά ροή της Ιστορίας», έφερε στο φως την αξία των άυλων θεμελιωδών κοινωνικών παραμέτρων.

Θα περιοριστούμε στο μνημειώδες έργο του Ζαν Ντελιμό (1923-2020), ιστορικού των θρησκειών και του κοινωνικού φαντασιακού, με τίτλο «Ο φόβος στη Δύση: 14ος-18ος αιώνες» (1978), που έρχεται να διευρύνει καθοριστικά την πολιτιστική του γεωγραφικά περιορισμένου χώρου της Ευρώπης, η οποία καθόρισε εν τέλει την πορεία της αυτογνωσίας και ταυτότητας του κόσμου με ευεργετικές συνέπειες και δυσβάστακτα κακές επιπλοκές. Σε αυτόν τον ορίζοντα, η μαγεία και η «μάγισσα» είναι αναγκαίο εργαλείο όσο και αποτέλεσμα του πολυπλόκαμου της αμαρτίας, που η πανόλη, ο Περιπλανώμενος Ιουδαίος και ο Σατανάς ορίζουν ως δαμόκλειο σπάθην πάνω στο κεφάλι της ανθρωπότητας σε ένα όργιο απανθρωποποίησης. Ο Μισιολέ άνοιξε την πόρτα, δείχνοντας πως ο ψυχρός άνεμος της παράλογης λογικής παγώνει τις ψυχές, αυτές τις «μάγισσες», τόσο γοπευτικές και ψυχωφελείς.

Αποσπάσματα

«Η Μάγισσα φτιάχνει τη μοίρα»

1 Εσείς, Βασίλισσες, μάγισσες της Περούιας, κι εσύ γπεύτρα Κίρκη! κι εσύ εξάισια Σίβυλλα, αλίμονο! τι απογίνατε και τι βάρβαρη μεταμόρφωση!... Εκείνη που από το θρόνο της Ανατολής δίδαξε τις ιδιότητες των φυτών και το ταξίδι των αστέρων, εκείνη που, επάνω στον τρίποδα των Δελφών, ακτινοβολούσε χάρη στον θεό του φωτός και έδινε τους χρησμούς της στον κόσμο που γονάτιζε μπροστά της είναι η ίδια που χίλια χρόνια μετά, την κυνηγάνε σαν να είναι θηρίο, την καταδιώκουν στα σταυροδρόμια, την ατιμάζουν, την τραβολογούν, την λιθοβολούν, την καθίζουν πάνω σε αναμμένα κάρβουνα!...

Ζιλ Μισιολέ Η ΜΑΓΙΣΣΑ Μπφ. Εφη Κορομπλά, επιμέλεια Νίκος Αναστασόπουλος Εκδ. ΜΙΕΤ 2020 Τμήτ 27 ευρώ

Ο κλήρος δεν έχει αρκετές πυρές, ο λαός αρκετές βρισιές, το παιδί αρκετές πέτρες εναντίον της απόκληρης. Ο ποιητής (παιδί κι αυτός) της ρίχνει μια άλλη πέτρα, ακόμη πιο σκληρή για μια γυναίκα. Η λέξη Μάγισσα φέρνει στο φως τις αποτρόπαιες γριές του Μάκβεθ. Αλλά οι ανελότες δίκες τους μάς μάθαιναν το αντίθετο. Πολλές κάθικαν ακριβώς επειδή ήταν νέες και όμορφες. Η Σίβυλλα προέλεγε τη μοίρα. Η Μάγισσα τη φτιάχνει.

Αυτή είναι η μεγάλη, η πραγματική διαφορά. Επικαλείται, εξορκίζει, εκτελεί το πεπρωμένο. Δεν είναι η αρχαία Κασσάνδρα, που έβλεπε πεντακάθαρα το μέλλον, θρηνώσε γι' αυτό, το ανέμενε. Ετούτη εδίο το δημιουργεί αυτό το μέλλον. Περισσότερο από την Κίρκη, περισσότερο από τη Μήδεια, έχει στο χέρι της το ραβδί του φυσικού θάνατους, και για βοήθη και αδελφή τη Φύση. Έχει κιόλας τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου Προμηθέα. Με αυτήν αρχίζει η επανοητικότητα, προπατώντας η κορυφαία επανοητικότητα που γιαντρεύει, ξάνει τον άνθρωπο. Στον αντίποδα της Σίβυλλας, που έμοιαζε να κοιτάζει την αυγή, αυτή κοιτάζει το γέμμα. Αλλά αυτό ακριβώς το σκοτεινό γέμμα στέλνει, πολύ πριν από την αυγή (όπως συμβαίνει στις κορυφές των Άλπεων), τις πρώτες ανταύγειες της μέρας.

Ο περής διαβλέπει ότι ο κίνδυνος, η έκθρα, η επιφοβη αντίπαλος είναι εκείνη την οποία περισταίνει ότι περιορνεύει, η ιερεία της Φύσης. Από τους αρχαίους θεούς, εκείνη συνέλαβε θεούς. Πλάι στον Σατανά των παρελθόντος, βλέπουν να βλασταίνει από μέσα της ένας Σατανάς του μέλλοντος (σελ. 62-63).

2 Η φύση κάνει [τις γυναικείες] μάγισσες: είναι οι κόρες της θάλασσας και της ψευδαισθησης. Κολυμπάνε σαν ψάρια, παίρνουν με τα κύματα. Ο φυσικός κύριός τους είναι ο Πρίγκιπας του αέρα, βασιλιάς των ανέμων και των ονείρων, αυτός που φυσώκοσε τη Σίβυλλα φυσώντας μέσα της το μέλλον. Ο δικαστής της καίει, μα μαγεύεται κιόλας: «Τις βλέπει να περνούνε», λέει, «με τα μαλλιά χυτά στους ώμους, να κυματίζουν στον άνεμο. Προχωρούν τυλιγμένες μέσα σ' αυτή την άρεια κατή, έτσι στολισμένες, έτσι οπλισμένες, που ο ήλιος, διαπερνώντας τη σαν να διαπερνά σύννεφο, γίνεται τόσο εκτυφλωτικός, που μοιάζει να εκτοξείει πύρινες αστραπές... Να γιατί τα μάτια τους σαγνένουν και είναι επικίνδυνα στον έρωτα, όσο και στη μαγεία» (σελ. 169).

Βιβλιοδρόμιο
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΟΥΑΓΕΡΙΔΗΣ